

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

1. Vtrum per penitentiam restituantur virtutes.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

Verum per penitentiam uirtutes restituantur.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod per penitentiam uirtutes non restituantur. Non enim possent uirtutes amitti per penitentiam restitui, nisi penitentia cum sit uirtus, non potest esse causa omnium uirtutum: praesertim cum quaedam uirtutes sint naturaliter priores penitentia, scilicet fides, spes, & charitas, ut supra dictum est. Ergo per penitentiam non restituitur uirtutes.

¶ 2. Praeterea. Penitentia in quibusdam actibus penitentis consistit: sed uirtutes grauitate non causantur ex actibus nostris: dicit enim Augustinus in libro de libero arbitrio, quod uirtutes Deo in nobis sine nobis operatur. Ergo uidetur, quod per penitentiam non restituantur uirtutes.

¶ 3. Praeterea. Habes uirtutem sine difficultate & delectabiliter actus uirtutum operatur. Unde philosophus dicit in 1. ethicorum, quod non est iustus qui non gaudet iusta operatione: sed multi penitentes adhuc difficultatem patiuntur in operando actus uirtutum. non ergo per penitentiam restituantur uirtutes.

SED CONTRA est, quod Lucius 15. legitur. Pater mandauit quod filius penitens indueretur stola prima, quae secundum Ambr. est amictus sapientiae, quam simul consequuntur omnes uirtutes, secundum illud Sapientiae 8. sobrietatem, & iustitiam docet, prudentiam & uirtutem, quibus utilius nihil est in uita hominibus. Ergo per penitentiam omnes uirtutes restituantur.

RESPON. Dicendum, quod per penitentiam remittitur peccata, ut dictum est: et remissio autem peccatorum non potest esse nisi per infusionem gratiae. Unde relinquitur, quod per penitentiam homini gratia infundatur. Ex gratia autem consequuntur omnes uirtutes grauitate, sicut ex essentia anime fluunt omnes potentiae, ut in secunda parte habitum est. Unde relinquitur, quod per penitentiam omnes uirtutes restituantur.

AD PRIMUM ego dicendum, quod eodem modo penitentia restituit uirtutes, per quem modum est causa gratiae, ut iam dictum est. Est autem causa gratiae, in quantum est sacramentum,

charitate informatus.

¶ Secundum notandum est in 2. articulo in calce cor. ubi dicitur quod eadem ratio est de uirtutibus, quae ex gratia consequuntur. Potest siquidem hoc dupliciter intelligi, uel referendo singulas uirtutes ad singulas pro eis dispositiones in resurgente, uel referendo quantitate uirtutum ad quantitate gratiae. Et primo quidem intellectu sensus est, quod resurgens a peccato, recuperat aliquam infusam uirtutem maiorem, & aliquam minorem si ad una magis se disposuit, quod alia: sicut recuperat gratiam maiorem uel minorem, prout magis uel minus se disposuit ad illam. Iuxta secundum uero intellectum sensus est, quod recuperans gratiam maiorem recuperat et uirtutes maiores: & si recuperat gratiam aequali deperdit, recuperat et uirtutes aequales: & si maiorem, maiores. Quicquid autem de ueritate primi dicti secundum se fit, praesentem litteram fecundus solus sensus consonat: quoniam in littera redditur ratio quare est eadem ratio de gratia & uirtutibus. Et ratio quae redditur, est sequela uirtutum ex gratia: hoc enim, quod uirtutes consequuntur ad gratiam, absque serupulo ambiguitatis cuiusque deducitur, quod ad maiorem gratiam sequuntur maiores uirtutes, & ad minorem minores.

¶ Tertio aduertendum est in 3. articulo in cor. ubi de irregularitate homicidii, & defensione commisit tangitur. Distinguentium siquidem est de defensione. Nam quaedam est necessitas ad homicidium, cum quis. Et non potest totaliter se defendendo, suum euadere inualorem, nisi occidat illum, & haec non inducit irregularitatem per noua iura, condita post transitum beati Thome. ut patet in 6. de homicidio canonico. Defensio autem non urgens ad homicidium, & olim & nunc irregularitatem constituit, & de hac textus iste intelligendus est.

¶ Quarto aduertendum est in 5. articulo in cor.

gratitudo est speciale peccatum. SED CONTRA, Illud quod consequitur omnia peccata, non est speciale peccatum: sed per quodcumque peccatum mortale aliquis efficitur Deo ingratus, ut ex praemissis patet. Ergo ingratitude non est speciale peccatum.

RESPON. Dicendum, quod ingratitude peccantis quandoque est speciale peccatum, quandoque autem non, sed est circumstantia generaliter consequens omne peccatum mortale, quod contra Deum committitur: peccatum enim speciem recipit ex intentione peccantis. Unde ut philosophus dicit quinto ethicorum, ille qui moechatur, ut furetur, magis est fur, quam moechus. Si igitur aliquis peccator in contemptum Dei, & suscepti beneficii aliquod peccatum committat, illud peccatum trahitur ad speciem ingratitude.

Et hoc modo, ingratitude peccantis est speciale peccatum. si uero aliquis intendens aliquod peccatum committere, puta homicidium, aut adulterium, non retrahatur ab hoc propter hoc quod pertinet ad Dei contemptum, ingratitude non erit speciale peccatum, sed trahetur ad speciem alterius peccati, sicut circumstantia quaedam. ut autem Augustinus dicit in libro de natura & gratia, non omne peccatum est ex contemptu, & tamen in omni peccato Deus contemnitur in suis praecipis. Unde manifestum est, quod ingratitude peccantis quandoque est speciale peccatum, sed non semper. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primae rationes concludunt quod ingratitude secundum se sit quaedam species peccati. Ultima autem non concludit, quod ingratitude secundum quod inuenitur in omni peccato, non sit speciale peccatum.

QVAESTIO LXXXIX.

De uirtutum recuperatione per penitentiam, in sex articulis diuisa.

DEINDE considerandum est de recuperatione uirtutum per penitentiam. ET CIRCA hoc quaeruntur sex.

¶ Primo, Vtrum per penitentiam restituantur uirtutes.

¶ Secundo, Vtrum restituantur in aequali quantitate.

¶ Tertio, Vtrum restituantur penitenti aequalis dignitas.

¶ Quarto, Vtrum opera uirtutum, per peccatum sequens mortificentur.

¶ Quinto, Vtrum opera mortificata per peccatum, per penitentiam reuiuificentur.

¶ Sexto, Vtrum opera mortua, id est, absque charitate facta, per penitentiam uiuificentur.

Art. a. huius quest.

D. 99. Li. 4. ca. non remote apri. to. 5.

In li. de natura & gra. ca. 99. to. 7.

Super quest. octuag. simanona articulo primum.

IN quaest. octuagesima nona quatuor notanda occurrunt. Primum in articulo ad secundum, ubi dicitur quod contritio se habet, ut ultima dispositio ad gratiam consequendam. Sciendum est enim dupliciter sumi contritionem: uel pro ipso actu uel pro ipso actu informato charitate: perfectus siquidem dolor de peccatis commissis cum uoluntate satisfaciendi, &c. coneritio dicitur, formata quidem si charitate ueltra consideretur, absolute uero si nuda sumatur. Et sic nude considerant eam auctor, cum dixit quod est ultima dispositio ad gratiam; formata autem charitate consideratur, cum describitur quod est dolor

Ex li. ca. 8 to. 1.

Lib. 1. ca. 8. med. to. 5.

q. 86. ar. 1.

D. 677.

1. 3. q. 106. ar. 4. 4. 4.

Ex comp. cot.

tor. iuncto eū respō-
sione ad tertiu, quod
aliud est loq. de ope-
re meritorio. & aliud
est loqui de quantita-
te operis meritorii.
Cam. n. mortificata
remittunt, semper
oia opera meritoria
que mortificata erāt,
remittunt: qm̄ isti, i
quo remittunt, debi-
ta est uita eterna ex
uillorū priorū ope-
rū, & non solum ex ui
prelentiū operū, ita
q̄ hoc operatur remi-
uiscere, q̄ ex plurib⁹
capitibus debet huic
uita eterna, scilicet
ex meritis prioribus,
& ex meritis poste-
rioribus: sed quanti-
tas operis meritorii
non semper remittit
simpliciter: qm̄ non
semper recuperat p-
pria efficaciam, quæ est
perdure hunc ad tā
iugradū beatitudinis
eternæ, ut patet in
eo qui resurgit in mi-
nori gratia, ita q̄ in il-
la minore deccedit.
Talis, n. nunquā per-
uenit ad illū beatu-
dinis gradū, quē qua-
ritas prioris meriti
debitū sibi fecerat. Et
in promptu causa hu-
ius non remittit: et
est ipsa resurgentis
indispositio: sicut, n.
si non resurrexisset a
peccato, mortificata
merita non sibi remi-
uisceret (quia pecca-
tum proprium impe-
dit meritorum
efficaciam) ita retur-
gendo a peccato, cū
minore tamen gra-
tia ex hoc ipso indi-
spositus est ad susci-
piendum fructū ma-
ioris meriti. ipse, n.
minor conatus resur-
gentis, & ad maiora
non progredientis
impedimentum pre-
stat efficaciam quanti-
tatis magni meriti
præcedentis. Et facit
ut quantitas illa non
remittat sibi simpli-
citer & absolute: cū
quo tamen ita, quod
remittit illi secundū
quid, hoc est quo ad
gaudium accidenta-
le: quia, ut in litera
dicitur, plus gaude-
bit de maiore merito
præcedente quā de
minore, quod suble-
quatum est.

nam in quantum est uirtus, est
magis gratiæ effectus. Et ideo nō
oportet, q̄ poenitentia, secundū
quod est uirtus, sit causa omniū
aliam uirtutum: sed quod ha-
bitus poenitentia, simul cum ha-
bitibus aliarum uirtutum, per sa-
cramentum poenitentia causent.
AD SECUNDVM dicendum, q̄
in sacramento poenitentia, actus
humanise habent materialiter:
sed formalis uis huius sacramē-
ti dependet ex uirtute clauium,
& ideo uirtus clauium effectiue
causat gratiā, & uirtutes, instru-
mentaliter tamen. sed actus pri-
mus poenitentis se habet, ut ulti-
ma dispositio ad gratiam conse-
quendam, scilicet contritio: alii
uero sequentes actus poeniten-
tia, procedunt iam ex gratia, &
uirtutibus.

AD TERTIVM dicendum, q̄
(sicut supra dictum est *) quan-
doque post primum actum poe-
nitentia, qui est contritio, rema-
nent quædam reliquiæ peccato-
rū, scilicet dispositiones ex prio-
ribus actibus peccatorū causate,
ex quibus præstat difficultas
quædam poenitentia, ad operādū
opera uirtutum: sed quantum
est ex ipsa inclinatione charitatis
& aliarum uirtutum, poenitens
opera uirtutum delectabiliter, &
sine difficultate operatur: sicut
si uirtuosus, per accidens diffi-
cultatem pateretur in executio-
ne actus uirtutis propter som-
nū, aut aliquam corporis indi-
spositionem.

ARTICVLVS II.

*Utrum post poenitentiam resurgat ho-
mo in æquali uirtute.*

AD SECUNDVM sic procedit.
Videtur, quod post poenitē-
tiam resurgat homo in æquali
uirtute. Dicit. n. Apost. Rom. 8.
Diligentibus Deum oia coope-
rantur in bonum. Vbi dicit gl. *
Aug. quod hoc adeo uerū est,
ut si qui horum deuiet & exor-
bitet, hoc ipsum eis Deus faciat
in bonum proficere: sed hoc nō
esset, si homo resurgeret in mi-
nori uirtute. ergo uidetur, quod
numquam poenitens resurgat in
minori uirtute.

¶ 2 Præter. † Ambrosius dicit, q̄
poenitentia res optima est, quæ
omnes defectus reuocat ad per-
fectum: sed hoc non esset, nisi uirtutes in æquali
quantitate recuperarentur. ergo per poenitentiam
semper recuperatur æqualis uirtus.

¶ 3 Præter. Super illud Genes. 1. Factum est ue-
spere & mane dies unus, dicit glos. Vespertina lux

A est, a qua quis cecidit, matutina, in qua resurgit:
sed lux matutina est maior vespertina. ergo aliquis
resurgit in maiori gratia uel charitate, quā prius
habuerit: quod etiam uidetur per id, quod Apost.
dixit Rom. 5. Vbi abundauit delictum, superabun-
dauit, & gratia.

SED CONTRA, Charitas proficiens uel perfecta,
est maior quā charitas incipiens: sed quandoque
aliquis cadit a charitate proficiente, resurgit autem
in charitate incipiente. ergo semper resurgit homo
in minori uirtute.

RESPON. Dicendum, q̄ (sicut dictum est †) mo-
tus liberi arbitrii, qui est in iustificatione impij, est
ultima dispositio ad gratiam: unde in eodem in-
stanti est gratiæ infusio, cum prædicto motu liberi
arbitrii, ut in secunda parte habitum est. * In quo
quidem motu comprehenditur actus poenitentia,
ut supra dictum est. Manifestum est autem, quod
forma, quæ possunt recipere magis & minus, in-
tenduntur & remittuntur, secundum diuersam
dispositionem subiecti, ut in secunda parte habitū
est. † Et inde est, quod secundum quod motus li-
beri arbitrii, in poenitentia est intensior uel remis-
sior, secundum hoc poenitens consequitur maiore
uel minorem gratiam. Contingit autem intensio-
nem motus poenitentis, quandoque proportiona-
tam esse maiori gratiæ, quā illa, a qua ceciderat
per peccatum: quandoque autem æquali, quando-
que uero minori. Et ideo poenitens quandoque
resurgit in maiori gratia, quā prius habuerat: quan-
doque autem in æquali, quandoque etiam in mi-
nori, & eadem ratio est de uirtutibus, quæ ex gratia
consequuntur.

B ut supra dictum est. Manifestum est autem, quod
forma, quæ possunt recipere magis & minus, in-
tenduntur & remittuntur, secundum diuersam
dispositionem subiecti, ut in secunda parte habitū
est. † Et inde est, quod secundum quod motus li-
beri arbitrii, in poenitentia est intensior uel remis-
sior, secundum hoc poenitens consequitur maiore
uel minorem gratiam. Contingit autem intensio-
nem motus poenitentis, quandoque proportiona-
tam esse maiori gratiæ, quā illa, a qua ceciderat
per peccatum: quandoque autem æquali, quando-
que uero minori. Et ideo poenitens quandoque
resurgit in maiori gratia, quā prius habuerat: quan-
doque autem in æquali, quandoque etiam in mi-
nori, & eadem ratio est de uirtutibus, quæ ex gratia
consequuntur.

C que uero minori. Et ideo poenitens quandoque
resurgit in maiori gratia, quā prius habuerat: quan-
doque autem in æquali, quandoque etiam in mi-
nori, & eadem ratio est de uirtutibus, quæ ex gratia
consequuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ non omnibus
diligentibus Deum cooperatur in bonum hoc ip-
sum quod per peccatum a Dei amore cadunt: qd̄
patet in his qui cadunt, & nunquam resurgunt,
uel qui resurgunt, iterum casuri: sed his tantum, q̄
secundum propositum uocati sunt sancti, id est, p-
destinatis, qui quotiescumque cadant, finaliter ta-
men resurgunt. Cedit ergo eis in bonū hoc, quod
cadunt, non quia semper in maiori gratia resurgat:
sed quia resurgunt in permanentiori gratia, nō qui-
dem ex parte ipsius gratiæ, quia quanto gratia est
maior, tanto de se est permanentior: sed ex parte
hominis, qui tāto stabilis in gratia permanet, quā-
to est cautior, & humilior. unde & gl. * ibidem sub-
dit, quod ideo proficit eis in bonum, quod cadūt,
quia humiliores redeunt atque doctiores.

AD SECUNDVM dicendum, q̄ poenitentia quan-
tum est de se, habet uirtutem reparandi defectus
ad perfectum, & etiam promouendi in ulteriorem
statum: sed hoc quandoque impeditur ex parte
hominis, qui remissius mouetur in Deum, & in
detestationem peccati, sicut etiam in baptismo ali-
qui adulti cōsequuntur maiore uel minorem gra-
tiam, secundum quod diuersimode se disponunt.

AD TERTIVM dicendū, quod assimilatio illa u-
triusq; gratiæ ad lucē uespertinam, & matutinā, fit
pp̄ similitudinem ordinis, quia post lucem uesper-
tinā sequitur tenebre noctis, post lucē autem ma-
tutinā sequitur lux diei, non autem propter simili-
tudinem maioris uel minoris quantitatis. Illud ē
uerbū Apostoli intelligitur de gratia Christi, q̄ su-
perat omnē abundantiam humanorū peccatorū:
non aut̄ est uerum in omnibus, quod quanto abū-
dantius peccauit, tanto abundantiorē gratiā con-
sequatur, pensata quantitate habitualis gratiæ. Est
tamen, superabundans gratia, quantum ad ipsam
gra-

Ar. 5c. ad 3.

Q. 113. ar. 5.
& 7. in 1. 2.

1. q. 52. ar.
1. & 2. Et q.
66. ar. 1.

Aug. loco
citato in
arg.

ca. 11.
ca. 12.
ca. 13.
ca. 14.
ca. 15.
ca. 16.
ca. 17.
ca. 18.
ca. 19.
ca. 20.
ca. 21.
ca. 22.
ca. 23.
ca. 24.
ca. 25.
ca. 26.
ca. 27.
ca. 28.
ca. 29.
ca. 30.
ca. 31.
ca. 32.
ca. 33.
ca. 34.
ca. 35.
ca. 36.
ca. 37.
ca. 38.
ca. 39.
ca. 40.
ca. 41.
ca. 42.
ca. 43.
ca. 44.
ca. 45.
ca. 46.
ca. 47.
ca. 48.
ca. 49.
ca. 50.
ca. 51.
ca. 52.
ca. 53.
ca. 54.
ca. 55.
ca. 56.
ca. 57.
ca. 58.
ca. 59.
ca. 60.
ca. 61.
ca. 62.
ca. 63.
ca. 64.
ca. 65.
ca. 66.
ca. 67.
ca. 68.
ca. 69.
ca. 70.
ca. 71.
ca. 72.
ca. 73.
ca. 74.
ca. 75.
ca. 76.
ca. 77.
ca. 78.
ca. 79.
ca. 80.
ca. 81.
ca. 82.
ca. 83.
ca. 84.
ca. 85.
ca. 86.
ca. 87.
ca. 88.
ca. 89.
ca. 90.
ca. 91.
ca. 92.
ca. 93.
ca. 94.
ca. 95.
ca. 96.
ca. 97.
ca. 98.
ca. 99.
ca. 100.